

FILOZOFSKI FAKULTET U ZAGREBU
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE ZNANOSTI
AK. GOD. 2013./2014.

Mateja Keča

**KNJIŽNIČNE USLUGE ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE U
HRVATSKOJ
CENTRALIZIRANI VS. DECENTRALIZIRANI PRISTUP**

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Ana Barbarić

Zagreb, 2014.

SADRŽAJ:

1. UVOD	3
2. SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE	4
3. PROMJENE U RAZVOJU KNJIŽNIČNIH USLUGA	5
4. POVIJEST KNJIŽNICA ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE	6
5. IFLA-INA SEKCIJA ZA KNJIŽNIČNE SLUŽBE I USLUGE ZA SLIJEPE	7
6. BRIGA O KORISNICIMA : ZADOVOLJAVANJE KORISNIČKIH POTREBA	8
7. PRISTUP USLUGAMA I ZBIRKAMA ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE	10
8. ZAMJENSKI FORMATI	11
8.1. ZVUČNA GRAĐA	11
8.2. BRAJČNA PROIZVODNJA	12
8.3. SLIKE I GRAFIČKI PRIKAZI	13
8.4. UVEĆANI TISAK	14
9. HRVATSKA KNJIŽNICA ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE	15
10. POSLOVANJE I UPRAVLJANJE KNJIŽNICA ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE	17
11. ISTRAŽIVANJE	18
11.1. CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA	18
11.2. METODE ISTRAŽIVANJA	19
11.3. REZULTATI PO ŽUPANIJAMA	20
11.3.1. Grad Zagreb i Zagrebačka županija	20
11.3.2. Krapinsko – zagorska županija	21
11.3.3. Karlovačka županija	21
11.3.4. Varaždinska županija	21
11.3.5. Koprivničko – križevačka županija	22
11.3.6. Bjelovarsko – bilogorska županija	23
11.3.7. Primorsko – goranska županija	23
11.3.8. Ličko – senjska županija	24
11.3.9. Virovitičko – podravska županija	24
11.3.10. Požeško – slavonska županija	25
11.3.11. Brodsko – posavska županija	25
11.3.12. Zadarsko – kninska županija	26
11.3.13. Osječko – baranjska županija	27
11.3.14. Šibensko – kninska županija	28
11.3.15. Vukovarsko –srijemska županija	29
11.3.16. Splitsko – dalmatinska županija	29
11.3.17. Istarska županija	30
11.3.18. Dubrovačko – neretvanska županija	30
11.3.19. Međimurska županija	31
12. ZAKLJUČAK	32
13. LITERATURA	33

1. UVOD

Najveći dio knjižničnih zbirki čini tiskana građa. Njoj se pridružuju zvučni i video zapisi, rukopisi, grafike, zemljopisne karte, igračke i slično. Ali u 21. stoljeću, kada je glavna zadaća svakom knjižničara što bolje i efikasnije odgovoriti na zahtjeve korisnika, postoji potreba i za knjižnicama koje su uređene i opremljene za osobe s posebnim potrebama. U to se ubrajaju gluhe, slijepe i slabovidne osobe te osobe s mentalnim ili fizičkim invaliditetom.

Vizualni invaliditet predstavlja definitivno najbrojniju skupinu osoba s invaliditetom i njima su najpotrebnije alternative tiskanoj građi. Svjetska zdravstvena organizacija procjenjuje da je 2012. godine u svijetu bilo oko 285 milijun ljudi s oštećenim vidom, od kojih je oko 39 milijuna bilo slijepo. Stručnjaci predviđaju da će do 2020. taj broj narasti na 76 milijuna. To znači 76 milijuna ljudi koji neće biti u stanju koristiti tiskanu građu te je stoga vrlo bitno uključiti i njih u proces planiranja i razvoja knjižnica.

Osobe koje ne mogu koristiti tradicionalnu tiskanu građu danas imaju mogućnost koristiti mnoge elektronske izvore ili alternativne formate građe koji su danas puno dostupniji.

U Hrvatskoj je situacija takva da postoji jedna centralna knjižnica s takvom vrstom građe – Hrvatska knjižnica za slijepe u Zagrebu. Zakonski je uređeno tako da građa za slijepe i slabovidne osobe ne podliježe plaćanju poštarine te se besplatno šalje korisnicima na području cijele država. U ostalim dijelovima Hrvatske narodne knjižnice imaju veće ili manje zbirke zvučnih knjiga i ostale građe prilagođene slijepim i slabovidnim korisnicima.

Cilj ovog rada je prikazati situaciju knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe na području Republike Hrvatske i odgovoriti na pitanje koje je uređenje istih usluga bolje, isplativije i potrebnije – centralizirano ili decentralizirano.

2. SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE

Slijepi i slabovidne osobe s tjelesnim invaliditetom koji je nastao oštećenjem vida koji je doveo do gubitka vizualnih podražaja ili oštećenja osjeta svjetla, odnosno ostatak vida do 2% na boljem oku s korekcijom ili bez nje (tzv. *prava sljepoća*). U kategoriju sljepoće pripada i *praktična sljepoća* koja uključuje ostatak vida od 2 do 5% na boljem oku s korekcijom ili bez nje. Također, slijepom se osobom smatra i svaka osoba koja na boljem oku ima suženje vidnog polja do 5% i manje oko fiksacijske točke, bez obzira na ostatak širine vida.

Kao što je ranije navedeno, Svjetska zdravstvena organizacija procjenjuje da je 2012. godine na svijetu bilo oko 285 milijun ljudi s oštećenim vidom, od kojih je oko 39 milijuna bilo slijepo.

Prema podacima Hrvatskog saveza slijepih, trenutno je u Hrvatskoj oko 6 100 slijepih (onih koje imaju ostatak vida do 5%) te, iako o tome ne postoji službeni podatak, oko 15 000 slabovidnih osoba.

Svjetska zdravstvena organizacija prema svojoj klasifikaciji oštećenja, invaliditeta i hendikepa sljepoću dijeli na:

- potpuni gubitak osjeta svjetla (amauroza) ili osjet svjetla s ili bez projekcije svjetla
- ostatak vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju do 0.02 (brojanje prsta na udaljenosti od jednog metra) ili manje
- ostatak širine vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0.02 do 0.05
- ostatak centralnog vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju do 0.25 uz suženje vidnog polja na 20 stupnjeva ili ispod 20 stupnjeva
- koncentrično suženje vidnog polja oba oka s vidnim poljem širine 5 do 10 stupnjeva oko centralne fiksacijske točke

Sljepoćom koja predstavlja potrebu za učenjem brajčnog pisma smatra se nesposobnost čitanja slova ili znakova veličine Jaeger 8 (10 mm) na blizinu.

Slabovidnost se prema stupnju oštećenja vida dijeli na:

- oštrinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0.1 do 0.3 i manje
- oštrinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0.3 do 0.4

3. PROMJENE U RAZVOJU KNJIŽNIČNIH USLUGA

U kolovozu 1983. godine IFLA-ina Sekcija za knjižnice za slijepe razradila je velika broj preporuka nacionalnih standarda knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne korisnike.

Promjene ostvarene kroz godine informacijskog napretka omogućile su lakše rješavanje njihove problematike, brži i lakši pristup informacijama osobama koje ne mogu čitati crni tisak. One su danas neovisnije o pomoći drugih nego ikad prije jer mogu odabrati oblike i izvore potrebnog sadržaja na način koji prije nije bio ostvariv.

S tehnološkim razvojem i pojavom elektroničkog izdavaštva, kao i digitalnih knjižnica, javila se potreba za preradom standarda iz 1983. godine. Vodeće knjižnične ustanove dale su svoje izjave vezane uz digitalne knjižnice, ali one se uglavnom odnose na tehničke standarde, a ne posvećuje se dovoljno pažnje dostupnosti digitalnih knjižnica slijepim i slabovidnim osobama te drugima koji ne mogu čitati crni tisak.

Nacionalna organizacija za informacijske standarde shvatila je da je cilj izrade standarda olakšavanje pristupa zbirkama, pa navodi: „Cilj korištenja tehničkih standarda u informacijskim uslugama, knjižnicama i izdavaštvu jest postizanje kompaktibilnosti i time interoperabilnosti opreme, podataka, praksi i postupaka. Primjena tehničkih standarda omogućuje veću pristupačnost informacijskim uslugama.“

1994. godine IFLA-ina Sekcija za knjižnice za slijepe (IFLA LBS) odobrila je uvođenje nove generacije zvučnih knjiga (DAISY) i zatražila usvajanje međunarodnih standarda čijom bi primjeno proizvodi na tržištu postali interoperabilni u razmjeni informacija. Namjera toga bila je smanjivanje troškova i kraćenje vremena potrebnog za pripremu knjiga i građe oblikom prilagođene za slijepe i slabovidne osobe.

Prilikom priprema smjernica za knjižnice za slijepe i slabovidne osobe puno se razmišljalo o velikom nesrazmjeru ekonomskih mogućnosti između razvijenih zemalja i onih koje su tek u razvoju. Velik broj zemalja nemaju potrebna financijska sredstva za organizaciju bilo kakvog oblika knjižnice, a kamo li onih za slijepe kojima su potrebna posebna telekomunikacijska i informacijska tehnološka pomagala kao što su računala i uređaju za reprodukciju zvučnih knjiga. Pri tome su potrebne pouzdane telefonske veze, računala, modemi i opskrba električnom energijom. Uzmemo li u obzir da se samo 4,7% svjetskog stanovništva služi Internetom, da u primjerice u Švedskoj i Kanadi više od 70% stanovnika koristi Internet, a u Kini, koja je najmnogoljudnija zemlja, taj broj je jedva 7, možemo shvatiti koliko je velika razlika između razvijenih i nerazvijenih zemalja.

Uz to, za podučavanje brajčne pismenosti potrebni su osposobljeni podučavatelji, poznavanje brajčnih standarda te pribor kao što je poseban papir i brajčni pisači, a to sve, također, mnogo košta.

Kao što možemo vidjeti u nerazvijenim zemljama je situacija loša, ali i u razvijenim zemljama knjižnice za slijepe i slabovidne su u usporedbi s narodnim knjižnicama jako loše razvijene. Mnoge od njih omogućuju pristup k manje od 5% građe objavljene u njihovoj zemlji.

4. POVIJEST KNJIŽNICA ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE

Usporedno s razvojem javne knjižnične službe u svijetu tijekom protekla dva stoljeća nastajale su i knjižnice za slijepe kako bi ispunile svoju ulogu u obrazovanju, podučavanju i cjeloživotnom učenju za osobe koje ne mogu čitati crni tisak.

Humanitarke su sredinom 19. stoljeća započele s dobrotvornim radom s osobama s posebnim potrebama. Neke od njih organizirale su knjižnične usluge za slijepe i slabovidne. Misionarke su, u svrhu širenja kršćanstva, dijelile Bibliju koja je oblikom bila prilagođena za slijepe te su one uglavnom zadužene za osnivanje knjižnica za slijepe i slabovidne na području Afrike i Azije. Mnogo takvih knjižnica izraslo je iz ustanova za rehabilitaciju ili kao pokušaj potpore i pomoći slijepim ratnim veteranima.

U Sjedinjenim Američkim Državama Vlada je početkom 19. stoljeća prihvatila posebnu odgovornost za odgoj i obrazovanje slijepih građana. Kongresna knjižnica iznosi kako je „u ovoj zemlji pedeseti i tri godine nakon potpisivanja Deklaracije o nezavisnosti načinjen prvi javni pokušaj podučavanja i obrazovanja slijepih osoba. 1829. godine u državi Massachusetts izglasan je zakon koji je omogućio osnivanje Doma za slijepe u Novoj Engleskoj, koji je kasnije postao Perkinsova škola za slijepe u Watertownu, Massachusetts“.

Časopis Public Library u travnju 1904. godine objavljuje da je 18 američkih knjižnica pružalo usluge slijepima. Godine 1906. Odbor za rad sa slijepima u knjižnici Američkog knjižničarskog društva objavljuje svoj prvi izvještaj. Suradnja između knjižnica i ustanove za slijepe, to jest Američke fundacije za slijepe rezultira potpisivanjem zakona o stvaranju nacionalne udruge za slijepe osobe u Sjedinjenim Američkim državama 3. ožujka 1931. Iz potrebe za posebnom nacionalnom ustanovom osniva se Nacionalna knjižnična služba za slijepe i osobe s posebnim potrebama .

O ostalim državama situacija je bila nešto drugačija. Najčešće su se knjižnice za slijepe razvijale izvan općeg knjižničnog sustava kao dopuna humanitarnim udruženjima čija je briga oko rehabilitacije slijepih uključivala i nabavu knjiga koje oni mogu čitati. U Kanadi, Australiji ili Ujedinjenom Kraljevstvu, na primjer, nije osnovana javno financirana nacionalna mreža koja bi se mogla usporediti s onom u Sjedinjenim Američkim Državama, Danskoj i Švedskoj.

U današnje informacijsko doba sve se više prepoznaje potreba i važnost znanje kao i uloga knjižnice u preoblikovanju društvenih i ekonomskih uvjeta u razvijenim i zemljama u razvoju: „U Ugandi, kao i u mnogim drugim zemljama u razvoju, programi rekonstruiranja Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda traže drastična smanjenja troškova vlade. S druge strane, vladini službenici i osobe odgovorne za donošenje odluka prepoznaju sve veću važnost uloge informacija kao nacionalnog izvora društveno-ekonomskog razvoja.“

Godine 2000. Svjetska je zdravstvena organizacija procijenila je da u svijetu 90% od oko 40 milijuna slijepih osoba živi u zemljama u razvoju što je značajna brojka, ali na regionalnoj razini ona predstavlja manji, razasuti dio stanovništva. Iz tog razloga velik broj zemalja još uvijek ne prepoznaje potrebu za centraliziranom knjižnicom i posebno prilagođenim proizvodnim sustavom koji zadovoljava potrebe korisnika koji ne mogu čitati crni tisak.

5. IFLA-ina SEKCIJA ZA KNJIŽNIČNE SLUŽBE I USLUGE ZA SLIJEPE

IFLA-ina Sekcija za knjižnične usluge za slijepe jedna je od 37 IFLA-inih sekcija i ima preko 135 zemalja članica. Njezin je cilj razvoj knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe na svjetskoj razini. Nastala je uslijed nedostatka stručnog usavršavanja za osobe zaposlene u knjižnicama za slijepe kao i zbog potrebe za razmjenom informacija i razvoja zajedničkih standarda. Godine 1977. osnovana je Radna grupa za međunarodnu koordinaciju knjižničnih službi i usluga za slijepe osobe i osobe s tjelesnim nedostatkom u okviru IFLA-ine Sekcije za bolničke knjižnice. Navedena Radna grupa ustanovila je potrebno popisati raspoložive zamjenske formate na međunarodnoj razini, identificirati postojeće formate proizvodnje, standardizirati formate, potaknuti razvoj djelotvornog međunarodnog sustava te uskladiti pristup primjeni tehnologije u skladu s proizvodnim potrebama. Godine 1978. na IFLA-inoj Općoj skupštini u Štrbskom Plesu u Čehoslovačkoj predstavila je niz svojih radova. Zaslugom

te skupštine kao i one u Kopenhagenu, Radna je grupa dobila status Okruglog stola 1979. Tijekom 1981. godine koja je proglašena međunarodnom godinom osoba s posebnim potrebama, IFLA-in predsjednik istaknuo je rad Okruglog stola u potpori IFLA-inom radu na rješavanju problema knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama općenito.

Do sljedeće godine Okrugli je stol prerastao Sekciju za bolničke knjižnice i prijavio se za dobivanje statusa sekcije kako bi više i bolje mogao pristupiti financiranju projekata, što i dobiva 1983. godine kada pokreće svoj prvi Stručni skup, nekoliko dana prije IFLA-ine godišnje skupštine.

Tijekom sljedećih desetljeća Sekcija održava Radionice za izobrazbu i susrete stručnjaka iz knjižnica za slijepe i iz drugih područja. Do 2001. godine održano je dvanaest Stručnih skupova u suradnji s IFLA-inim općim skupštinama u Njemačkoj, Nizozemskoj, Japanu, Ujedinjenom Kraljevstvu, Australiji, Francuskoj, Švedskoj, Španjolskoj, Turskoj, Danskoj, Maleziji i Sjedinjenim Državama. Održano je u osam stručnih skupova u Ujedinjenom Kraljevstvu, Keniji, Japanu, Indiji, Kubi, Južnoj Africi i Grčkoj.

Godine 2003. Sekcija dobiva novo ime: Section of Library for the Blind (SLB), ali ga mijenja u Libraries for the Blind Section (LBS) kako bi se zadržao jedinstven oblik imena IFLA-inih organizacija. LSB se ne bavi izgrađivanjem sustava ni razvijanjem zbirke s obzirom da to spada pod odgovornost knjižnica članica, ali je, međutim, prva u pokretanju novih pitanja koja mijenjaju knjižnične usluge za slijepe, otvara forume i rasprave te izrađuje upute za knjižnične službe i usluge kao i za stručno usavršavanje osoblja.

6. BRIGA O KORISNICIMA : ZADOVOLJAVANJE KORISNIČKIH POTREBA

Korisnici koji ne mogu čitati crni tisak predstavljaju raznoliku zajednicu, od djece, učenika i studenata, preko zaposlenih osoba različitih zanimanja pa sve do umirovljenika, a knjižnice imaju obvezu udovoljiti svim njihovim raznovrsnim potrebama te im pružiti usluge u svim vrstama različitih ustanova kao što su škole i domovi za starije.

IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice prepoznaje tu raznolikost i navodi kako bi knjižnice za slijepe trebale usvojiti sveobuhvatni pristup: „Službe se narodne knjižnice zasnivaju na jednakosti pristupa svima, bez obzira na dob, rasu, spol, vjeru,

nacionalnost, jezik ili društveni položaj“ .¹ Također, u Dopunama IFLA-inog Manifesta „Deset načina kako pokrenuti narodnu knjižnicu/ poboljšati svoje knjižnice“ pod točkom 8 jasno je navedeno: „Poboljšati dostupnost kataloga i baza podataka, posebno za korisnike s problemima vida“.²

U razvijenim zemljama starije slabovidne osobe predstavljaju najveću skupinu slijepih, no mlađi korisnici i osobe srednjih godina ipak su najzahtjevniji korisnici jer se još uvijek obrazuju, rade i grade karijeru.

Djeca koja ne mogu čitati crni tisak imaju jednaku potrebu za čitanjem kao i druga djeca. Njima je jednako važno pružiti znanje i stvoriti čitalačke navike. Oni su u nepovoljnom položaju jer ne mogu pretraživati zbirke i sami birati knjige. Zbog toga im roditelji, nastavnici i knjižničari moraju pomagati da bi razvili radoznalost i želju za čitanjem.

Istraživanja su pokazala da djeca koja su od rane dobi izložena brajici, pa čak i u vrijeme dok još nisu u stanju čitati, bolje razvijaju čitalačke vještine.

Predškolska, školska djeca i mladi trebaju širok izbor građe u aktivnosti za opismenjavanje što uključuje brajicu, uvećani tisak, taktilne i zvučne knjige, a građa treba obuhvaćati knjige lijepe književnosti i beletristiku.

U današnje vrijeme djeca i mladi su u velikoj mjeri sposobni koristiti elektroničke medije što knjižnicama omogućava izradu digitalnih matrica knjiga, a školama preuzimanje knjiga s Interneta te njihovo prepisivanje u željeni format, ovisno o potrebama pojedinog djeteta.

Programi za poticanje čitanja potiču djecu na rano razvijanje interesa prema čitanju te održavanje cjeloživotnog zanimanja za književnost.

Slijepi i slabovidni učenici i studenti imaju jednaku potrebu za udžbenicima i dodatnom građom kao i oni koji mogu čitati crni tisak, ali se konstantno suočavaju s problemom nepravovremenog dobivanja građe za rad tijekom studijske godine i za ispite. Oni također trebaju pristup računalima s dodatnom opremom u školskim i mjesnim knjižnicama kako bi aktivno sudjelovali u procesu učenja zajedno sa svojim kolegama.

Slijepa osoba koje su zaposlene u različitim zanimanjima također trebaju knjige i informacije za trajno učenje na radnom mjestu i za unaprjeđivanje karijere. Zbog toga je važno da knjižnice surađuju s poslodavcima i podučavateljima kako bi podržali profesionalne potrebe zaposlenih slijepih osoba.

---

¹ IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice // IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

² Dopuna IFLA-inog Manifesta // IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

U velikom broju zemalja osobe starije životne dobi predstavljaju najbrže rastuću skupinu korisnika knjižnica za slijepe. One žele čitati u slobodno vrijeme, interesirati se o hobijima, zdravlju i putovanjima. Knjižnice za slijepe trebaju imati na umu da je nadolazeći naraštaj osoba starije životne dobi odrastao u informacijskom dobu te da će im različite informacijske tehnologije biti puno bliže nego trenutnom naraštaju slijepih osoba starije životne dobi. Knjižnice bi trebale biti u mogućnosti pružiti usluge osobama koje ne mogu čitati crni tisak, a dolaze iz različitih kulturnih i jezičnih sredina. Možda najbolji i najčešći način dolaska do književnih djela na drugim jezicima jest međuknjižnična posudba pa ako u knjižnici ne postoji građa u zamjenskim formatima na određenom jeziku, nacionalna ustanova treba dogovoriti opskrbu takvom vrstom građe u suradnji s nekom drugom ustanovom. Međunarodni imenik knjižnica za slijepe³, koji je pripremila IFLA-ina Sekcija za knjižnice za slijepe, vrlo je korisno pomagalo u traženju ustanova zbog dogovora o međuknjižničnoj posudbi. Neke pak knjižnice održavaju kataloge s mogućnošću javnog internetskog pristupa koji također uključuje i njihov multikulturalni fond. Švedska tako knjižnica za zvučne knjige i brajicu posuđuje knjige na mnogim jezicima te je 2002. godine u njenoj zbirci zvučnih knjiga bilo zastupljeno čak 47 jezika.

7. PRISTUP USLUGAMA I ZBIRKAMA ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE

Knjižnice za slijepe osobe trebaju razraditi planove koji bi korisnicima zajamčili dobivanje traženih informacija te građu za čitanje u slobodno vrijeme u formatu koji im najviše odgovara. Moraju smisliti različita hardverska i softverska rješenja koja će koristiti slijepe osobe prilikom stvaranja i proširivanja digitalnih zbirki. Neka od mogućih rješenja su softver za čitanje s ekrana, softver za povećavanje ekrana, brajični displej i brajični uređaji za bilježenje podataka. Pomagala i softveri trebali bi biti besplatni i činiti dio osnovni sredstava. Potrebno je razvijanje strategije angažiranja korisnika i njihova podučavanja u novim tehnologijama. Pri tome Internet predstavlja učinkovit mehanizam za uvođenje korisnika u nove usluge te usmjeravanje kroz njih.

---

3 International directory of library for the blind International directory of library for the blind

8. ZAMJENSKI FORMATI

Knjižnice za slijepe su same najveći proizvođači knjiga, dokumenata i drugih sadržaja u formatima koje mogu koristiti osobe koje ne mogu čitati crni tisak. Zvučne knjige i brajica predstavljaju najvažnije formate za knjige i časopise. U današnje vrijeme digitalne tehnologije i softveri za prevođenje omogućuju da se višestruki pristupačni formati (kao što su brajica, zvučna tehnika, elektronički i uvećani tekst) proizvedu na temelju jedne izvorne datoteke uz korištenje jezika za organizaciju dokumenata kao što je recimo XML.

8.1. ZVUČNA GRAĐA

Godinama zvučne knjige za mnoge slijepe osobe, pogotovo one koje nisu bile u mogućnosti naučiti brajicu, jedini način pristupa informacijama. One su i dalje najomiljeniji medij koji koristi većina slijepih i slabovidnih osoba. One su se tijekom dužeg razdoblja snimale na gramofonskim pločama i vrpčama s tim da su vrpce bile omiljenija mogućnost, pogotovo kad su se 1970-tih godina pojavile kompaktne kasete koje su zbog svoje čvrstoće i prenosivosti učinile taj format najrasprostranjenijim. Originali za vrpce obično su se snimali na dva načina. Prvi je na dva kanala, na dvije strane normalnom brzinom što je format koji se koristio u glazbenoj industriji, a može se reproducirati na bilo kojem standardnom kasetofonu. Drugi je način na četiri kanala, odnosno na četiri strane dvostruko sporijom brzinom. Taj je format uvela Kongresna knjižnica u Sjedinjenim Američkim Državama, a za takav je način snimanja potrebna posebna oprema, a normalno trajanje vrpce se učetverostručuje čime se smanjuje količina potrebnih vrpce za pohranu i pakiranje knjiga na kasetama.

Vrlo brzo proširili su se optički nosači zvuka kao što su CD-ROM i Audi-CD, ponajprije zbog dužeg roka trajanja, odlične kvalitete zvuka, lake prenosivosti, niske cijene i velikog kapaciteta pohrane.

Predviđajući istiskivanje analognih formata iz upotrebe, mnoge su knjižnice i slične ustanove osnovale DAISY konzorcij kako bi razvile međunarodni standard u softver za digitalnu proizvodnju zvučnih knjiga.

Preusmjeravanje na digitalnu tehnologiju počelo je 1996. godine, više od petnaest godina nakon nastanka kompaktnog diska. Zvučne knjige u DAISY formatu nude korisnicima

moгуćnost pretraživanja sličnu onoj prilikom čitanja crnog tiska, čitatelji lako mogu pronaći stranice i poglavlja, te koristiti kazalo. DAISY knjige obično su pročitane ljudskim glasom, a mogu sadržavati cjeloviti tekst snimljene knjige kao i slike te drugi multimedijalni sadržaj. Koriste MP3 tehniku kompresije tako da gotovo svaka knjiga stane na samo jedan kompaktni disk. Mogu se slušati na posebnim uređajima za reprodukciju ili na računalima koja imaju instaliran DAISY softver.

8.2. BRAJIČNA PROIZVODNJA

Prema IFLA-inim smjernicama knjižničnih usluga za korisnike brajice, ona je usporedna crnom tisku kao medij čitanja za slijepe osobe. Ona je jedini međunarodno priznat sustav za slijepe i slabovidne osobe koje je odobrio UNESCO, a studije su pokazale da je veće vjerojatnost pohađanja fakulteta i veća stopa zaposlenosti kod slijepih osoba koje mogu čitati brajicu nego kod onih koje to ne mogu.

Brajično pismo ustanovio je francuz Louise Braille (1809.-1852.) koji je kao dijete izgubio vid. Ono je sustav otisnutih i izbočenih točkica u 63 različite kombinacije. U mnogim jezicima postoje dvije vrste brajice – puno pismo (gdje je svako slovo prikazano u jednoj brajičnoj kućici) i kratkopis koji je format za skraćivanje za više napisanog teksta na jednoj stranici. Brajična slova koja pokazuju latinicu dio su izvornog sustava koji je stvorio sam Braille . Slova s akcentima ili dijakritičkim znakovima u svakom se jeziku drukčije prikazuju, ali većina slova zajednička je svim jezicima koji koriste latiničnu abecedu.

1998. IFLA i UNESCO potvrdili su Smjernice knjižničnih usluga za korisnike brajice IFLA-ine Sekcije za knjižnice za slijepe.

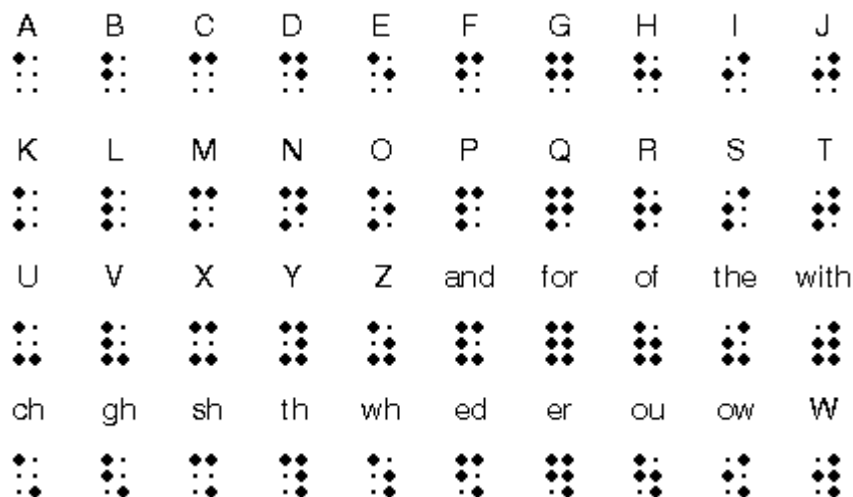
Prije razvoja računala brajica se proizvodila ručno pomoću okvira, šila ili brajičnih pisaaćih strojeva, što je bio mukotrpan i dugotrajan proces pa je proizvodnja samo jedne brajične knjige znala trajati i po nekoliko godina. Sedamdesetih godina 20. stoljeća uvedena su računala i elektronički strojevi za tiskanje čime se proizvodnja takvih knjiga znatno ubrzala te se omogućilo njihovo višestruko umnožavanje.

Danas se većina brajičnih publikacija proizvodi pomoću softvera za prevođenje koji automatski pretvara elektronički tekst u brajični kod.

Proizvođači brajičnih knjiga obično poklanjaju veliku pozornost vrsti brajičnog papira koja će odgovarati potrebama slijepih. Takav poseban papir vrlo je skup i nije ga lako nabaviti.

S obzirom da vrtoglav razvoj tehnologije danas je moguće koristiti se brajičnim displejima ili brajičnim tipkovnicama. To su uglavnom prenosivi uređaji koji se priključuju na računalo, a

uvelike poboljšavaju pristup informacijama računalnim korisnicima koji ne mogu čitati crni tisak.

Slika 1. Brajično pismo

8.3. SLIKE I GRAFIČKI PRIKAZI

Knjige na crnom tisku, a posebno školska i fakultetska građa, oslanjaju se na slike, ilustracije, dijagrame i grafičke prikaze jer se smatra da su ilustracije važan dio procesa učenja. Stoga je važno pretvoriti slike i grafičke prikaze u format koji je pristupačan slijepim čitateljima.

Pretvaranje vizualnih slika u grafičke prikaze uključuje prilagođavanja detalja unutar slike jer se složeniji prikazi ne mogu lako čitati dodirrom. Zbog toga je slijepim osobama potrebna posebna poduka iz čitanja i tumačenja taktilnih grafičkih prikaza.

Postoji nekoliko tehnika za izradu taktilnih grafičkih prikaza, a metode koje se najčešće koriste su:

- termosenzitivni papir (mikrokapsula papir)
- vakumsko oblikovanje (termoform)
- otiskivanje (proizvedeno na brajičnom papiru)
- slike od tkanine.

Ilustracije i grafički prikazi mogu se, također, opisati i u zvučnom formatu.

Opisivanje je najisplativiji način zamjene grafičkih informacija u brajičnim ili zvučnim knjigama, a prilikom opisivanja vrlo je bitna standardizacija postupka koji ograničava opisivanje samo na bitne informacije.

Termosenzitivni papir predstavlja jeftinu metodu proizvodnje taktilnih slika. To je presvućeni papir koji reagira na infracrveno zagrijavanje, a na njega je moguće proizvoditi originalne prikaze pomoću računalnih programa kao što su Corel Draw, Illustrator ili CAD-CAM. List takvog papira sastoji se od dva tanka sloja od kojih je jedan nosivi sloj (običan papir), a drugi termosenzitivni sloj koji se prilikom zagrijavanja izbočuje za nekoliko milimetara jer će tamni dijelovi obojeni tintom privlačiti više topline od onih svjetlijih dijelova pa će nabubriranjem stvoriti taktilnu sliku.

Termofor je jedan od najuobičajenijih načina izrade vakumski oblikovanih grafičkih prikaza pri čemu nam je potreban stroj za umnožavanje termoforom. Na takav se način izrađuju dvodimenzionalne slike poput zemljopisnih karata za čiju je izradu potrebno izraditi predložak koji se prekriva plastičnom folijom i zagrijava kako bi se na plastici poslije hlađenja zadržala slika, a naročito je važno nošenje zaštite opreme pri procesu kako bi se zaštitilo od plinova.

Otisnute grafičke prikaze nazivamo još i brajčnim grafičkim prikazima, a to su slike izrađene od brajčnih točkica i najčešće se proizvode uz pomoć brajčnog pisača ili posebno izrađenih pisača.

Što se slikovnica tiče, u njima se slike mogu napraviti i od prirodnih materijala kao što su tkanina, drvo, brusni papir ili koža. Upotrebom prirodnih materijala različite teksture pomaže se djeci razlikovati elemente na slici.

8.4. UVEĆANI TISAK

Otpriblike 60% posto korisnika knjižnica za slijepe ili rehabilitacijskih ustanova ima određeni ostatak vida i mogu čitati uvećani tisak, a zbog starenja stanovništva u mnogim se zemljama očekuje nagli porast potrebe za uslugama za slabovidne osobe.

Za razliku od proizvodnje zvučnih i brajčnih knjiga, uvećani je tisak isključen od bilo kakvih izuzetaka što se tiče autorskih prava pa je važno da knjižnice za slijepe postignu dogovor s vlasnicima autorskih prava za dopuštenje proizvodnje građe u uvećanom tisku.

Tisak se najlakše uvećava korištenjem običnog stroja za fotokopiranje, no tako nije lako umnožiti veću količinu teksta.

Jedan od načina proizvodnje uvećanog teksta je korištenje elektroničkih datoteka pri čem se onda tiska u željenoj veličini, što najčešće iznosi 14 do 16 točaka, ovisno o potrebama korisnika, a lako se obrađuje u programu za obradu teksta.

9. HRVATSKA KNJIŽNICA ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE

Hrvatska knjižnica za slijepe javna je ustanova u kulturi koja obavlja knjižničnu djelatnost za slijepe, slabovidne i sve one kojima nije dostupan standardni tisak, a njeni su osnivači Vlada Republike Hrvatske i Hrvatski savez slijepih.

Misija Hrvatske knjižnice za slijepe je da je ona javna ustanova koja svojim djelatnostima osigurava pristup znanju, informacijama kao i kulturnim sadržajima sa svrhom obrazovanja, informiranja, korištenja slobodnog vremena slijepim i slabovidnim osobama. Vizija joj je pak postati ishodište narodnim knjižnicama u Hrvatskoj za implementaciju usluga za slijepe i slabovidne korisnike. Planira se da daljnji razvoj knjižničnih usluga ide u smjeru detekcije, obuhvaćanja šire kategorije korisnika- svih onih kojima iz nekog razloga nije dostupan standardni tisak.

Prema nekim podacima 1921. godine je u okviru Društva za izobražene slijepce u Zagrebu, koje se nalazilo u Ilici 5, postojala knjižnica, ali u Drugom svjetskom ratu nestaju sve informacije o njoj. U poslijeratnom periodu, od 1949. godine u Udruženju slijepi Zagreb intenzivno se počinju ručno prepisivati knjige na brajici. Na taj je način stvorena veća zbirka knjiga namijenjenih slijepima koja je poslužila kao temelj za osnivanje Republičke knjižnice u sklopi Saveza slijepih Hrvatske 1. siječnja 1965. godine. Osim knjiga nastalih na taj način, veći dio fonda nabavljen je iz tiskare "Filip Višnjić" iz Beograda, tada jedine tiskare za slijepe na ovim prostorima. Nakon prestanka djelovanja Savezne biblioteke za slijepe, knjižnica Saveza slijepih dobila je dio knjiga za svoj fond.

Nakon osnivanja vlastite tiskare 1969. i studija za snimanje zvučnih knjiga 1970. godine fond se konstantno popunjava.

Prva knjiga tiskana u tiskari Saveza slijepih bila je Bonton Vladimira Ivkovića. Prva snimljena zvučna knjiga 1971. godine bila je "Tajni putnik" Georges Simenona, a 1982. snimljena je prva knjiga u četverokanalnoj tehnici "Ulica mračnih dućana" Patricka Modiana. Od 2000. godine snimaju se knjige u digitalnom formatu, a prva od njih je "Jučerašnji svijet" Stephana Zweiga.

Od 1. siječnja do 18. travnja 2000. godine knjižnica djeluje u sastavu Hrvatskog saveza slijepih, a Uredbom Vlade Republike Hrvatske od 28. listopada 1999. godine i rješenjem Trgovačkog suda od 18. travnja 2000. knjižnica postaje samostalna javna ustanova pod današnjim nazivom. Njeni su osnivači Vlada Republike Hrvatske i Hrvatski savez slijepih,

dok se sredstva za njen rad osiguravaju iz Državnog proračuna, a isplaćuju preko Ministarstva kulture.

Uslugama Knjižnice mogu se koristiti slijepi osobe u zemlji i inozemstvu kao i svi oni koji imaju teškoća u čitanju standardnog tiska zbog oštećenja vida ili iz nekog drugog razloga (teško pokretne, nepokretne osobe, osobe koje imaju disleksiju, disgrafiju i sl.).

Pravo korištenja usluga Knjižnice ostvaruje se upisom i plaćanjem članarine koja vrijedi 12 mjeseci od dana upisa. Članarine su oslobođeni učenici i studenti.

Rad knjižnice odvija se unutar četiri odjela: knjižnice, studija za snimanje zvučnih izdanja s kopirnicom, brajčne tiskare s knjigovežnicom te opći odjel za obavljanje administrativnog i financijskog poslovanja.

U studijima za snimanje zvučnih izdanja od osnutka rade slijepi i slabovidni snimatelji/operatori. Na samom su se početku knjige snimale pomoću magnetofona, a arhiva se spremala na magnetofonske vrpce. Zahvaljujući napretku tehnologije i prateći rad knjižnica za slijepu u svijetu, 1998. godine započinje se s projektom „Digitalno snimanje knjiga i časopisa za slijepu“ (studijsko snimanje glasa čitača u digitalnom obliku uz pomoć računala). Posebna prednost tog sustava koji je rijedak u svijetu je to što omogućava slijepom snimatelju samostalno upravljanje računalom i brzu intervenciju u tekstu kod eventualnih pogrešaka u čitanju. Zbog toga nije potrebna naknadna obrada i montaža tonskog zapisa, a sve je to rezultiralo stvaranjem arhive na novom mediju – digitalnom nosaču zvuka.

U početku su se u tiskari koristili mehanički tiskarski strojevi za izradu matrica i zaklopna preša za umnažanje, a od 1994. godine u upotrebi je prvo računalo, skener i tiskač. Obje su tehnologije bile u upotrebi do 2000. godine kada se nabavom profesionalnog brajčnog tiskača u potpunosti prelazi na suvremeni način proizvodnje. Tako se tekst koji se priprema za tisak u brajčnom obliku može unositi na dva načina: ručno – upisivanjem pomoću tipkovnice ili skeniranjem (samo tekstovi tiskani na kvalitetnom papiru te stranice koje ne sadrže slike). Tekstovi kod kojih je potrebna konverzija u neku od brajčnih notacija (matematička, glazbena, šahovska...) mogu se unositi jedino ručno. Nabavkom OBR programa koji prepoznaje brajicu moguće je skenirati i tekstove na brajici. Nova tehnologija omogućava slijepim korektorima da prate tekst uz pomoć brajčnog retka. Tako dobiveni original knjige sprema se na digitalni nosač zvuka te se izrađuje njegova sigurnosna kopija.

Prema podacima iz siječnja 2010. godine fond Hrvatske knjižnice za slijepu čini 2119 naslova na brajici, 2587 zvučnih knjiga i 6296 knjiga na crnom tisku, a njima se koristi približno 1300 slijepih osoba i ostalih koji iz nekog razloga nisu u mogućnosti čitati standardni tisak.

Korisnicima stoji na raspolaganju sljedeći knjižni fond:

- brajlični svesci
- nekoliko naslova u HTML formatu (tekstualni zapisi koji se mogu čitati uz pomoć računala opremljenog Linuxom ili Jawsom)
- zvučne knjige na audiokasetama (mogu slušati na standardnim ili 4-kanalnim kasetofonima)
- digitalne knjige na digitalnim nosačima zvuka u MP3 formatu (su zvučni zapisi koji se mogu slušati na računalu uz upotrebu govorne jedinice ili na MP3 playeru).

10. POSLOVANJE I UPRAVLJANJE KNJIŽNICA ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE

Za efikasan rad knjižnica za slijepe i slabovidne osobe potreban je širok opseg različitih vještina te iskusni i dobro osposobljeni kadar koji će se prilagoditi specifičnosti zadatka i pratiti brz tempo promjena u tehnologiji i načinu poslovanja takve vrste ustanove. Osim potrebe za dobrom upućenošću u knjižničarski posao potrebna je i senzibilizacija za posebnim potrebama korisnika. Suvremeni knjižničari posjeduju veliku količinu znanja o informacijskim tehnologijama i sustavima do kojeg dolaze studijem knjižničarstva, ali i kontinuiranim prikupljanjem znanja i iskustva kroz stručne skupove, dodatne edukacije i, neizostavno, a možda čak i najbitnije, praksu.

Od stručno osposobljenih knjižničara s dugogodišnjom praksom očekuje se da mogu obavljati neke od sljedećih funkcija na upravljačkoj razini:

- pružanje vodstva i motivacije
- izgrađivanje učinkovitih odnosa s vladinim i financijskim ustanovama
- da stalno budu u korak s odgovarajućim zakonodavstvom, uključujući zakone o autorskim pravima te zakone za osobe s posebnim potrebama
- planiranje, razvijanje i primjenjivanje plana i programa razvoja
- izgrađivanje i održavanje mreže s drugim ustanovama
- rješavanje financijskih i proračunskih pitanja
- raspoređivanje knjižničnih sredstava i osoblja
- planiranje i razvijanje knjižničnih sustava
- korištenje posebne terminologije i korisničkih sučelja
- snalaženje u promjenama u dinamičkom okruženju
- osiguravanje upravljanja, promidžbe, zagovaranja i pridobivanja.

Također, druge specijalizirane vještine koje su potrebne uključuju vještine u upravljanju:

- informacijskim sustavima
- tehničkim pomagalicama
- čitačima za zvučnu produkciju
- tiflografičarima i taktilistima
- razvojem mreže i elektroničkim izdavaštvom.⁴

Osposobljavanje bi trebalo biti jedan od najznačajnijih ciljeva u stručnom usavršavanju osoblja s obzirom da je najvrjedniji potencijal u knjižnici ipak njen ljudski kapital. Iz tog je razloga vrlo bitno osposobljavanje na radnom mjestu kao i sudjelovanje na nacionalnim i međunarodnim skupštinama. Minimalno 1% cjelokupnog proračuna knjižnice trebalo bi uložiti u stručno usavršavanje osoblja.

11. ISTRAŽIVANJE

11.1. CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA

Anketno istraživanje provedeno je među centralnim županijskim knjižnicama i udrugama slijepih i slabovidnih osoba županija u Hrvatskoj. Cilj istraživanja bio je utvrdi trenutno stanje knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe na području Hrvatske te otkriti postoji li potreba za njihovom decentralizacijom.

Prva je anketa bila upućena centralnim županijskim knjižnicama te nekim većim gradovima na području pojedinih županija kako bi se dobila šira slika situacije. Upitnik se sastojao od 5 pitanja kojima se trebalo otkriti koliki je fond građe namijenjene slijepim i slabovidnim osobama, koliko često djelatnici knjižnica imaju upite od takve vrste korisnika. Ispitano je postojanje, količina i način suradnje knjižnica sa županijskim i gradskim udrugama slijepih i slabovidnih osoba.

Pitanja postavljena u anketi:

- Postoji li u Vašoj knjižnici odjel s građom za slijepe i slabovidne korisnike? (Ako postoji, koliko je u njemu jedinica građe?)
- U slučaju da ne postoji odjel s navedenom vrstom građe, što činite ako Vam se obrate slijepi i slabovidni korisnici? Jeste li uopće imali takvih iskustava?

---

⁴ Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Sköld. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.

- Po Vašem saznanju, postoji li u Vašem gradu udruga koja okuplja slijepe i slabovidne osobe? Kako biste ocijenili njihov rad? Ostvarujete li neku vrstu suradnje s udrugama toga tipa?
- Po Vašem mišljenju, postoji li uopće u Vašem gradu potreba za odjelom ili knjižnicom za slijepe i slabovidne osobe?
- Također, slobodno napišite iskustva ili komentare koje imate na tu temu!

Drugi se dio istraživanja odnosio na županijske i gradske udruge slijepih i slabovidnih osoba. Njegov je cilj bio pokazati zadovoljstvo slijepih i slabovidnih osoba knjižničnim uslugama na području grada, županije i države, načine pribavljanja građe te postojanje, količina i vrsta suradnje s knjižnicama.

Pitanja postavljena u anketi:

- Koliko članova broji Vaša Udruga?
- Postoji li suradnja između Vaše Udruge i knjižnica na području Vaše županije? Ako da, kakva?
- Odakle Vaši članovi nabavljaju knjige?
- Smatrate li da je trenutna situacija vezana uz posudbu knjiga za slijepe i slabovidne osobe dobra i treba li po Vašem mišljenju nešto mijenjati?

11.2. METODE ISTRAŽIVANJA

Istraživanje koje se provodilo među knjižnicama i udrugama slijepih i slabovidnih osoba bilo je dobrovoljno, a vršilo se putem elektroničke pošte i telefona (u slučaju da na službenim internetskim stranicama nije bilo valjane e-mail adrese ili neodgovaranja na upit poslan e-mailom). Cilj je bio stupiti u kontakt i dobiti povratne informacije od svih županijskih knjižnica i knjižnica u većim gradovima na području županija te županijskih udruga slijepih i slabovidnih osoba. Upiti su poslani na adrese 38 knjižnica i 27 udruga. Od 20 županija (ako Zagreb i Zagrebačku županiju računamo kao jednu) jedino u slučaju Sisačko – moslavačke nisam uspjela stupiti u kontakt ni sa knjižnicom ni s udrugom. U nekima od ostalih županija odgovori su bili djelomični (ili od udruga ili od knjižnica) pa se ne može dobiti potpuna slika tog područja, ali doprinosi širem pogledu na cijelu Hrvatsku.

11.3. REZULTATI PO ŽUPANIJAMA

11.3.1. Grad Zagreb i Zagrebačka županija

Na području grada Zagreba i Zagrebačke županije specifična je situacija s obzirom da se ovdje nalazi jedina samostalna knjižnica za slijepe i slabovidne osobe koja je zadužena za područje cijele Hrvatske – Hrvatska knjižnica za slijepe koja se nalazi u Šenojnoj ulici 34 i u sklopu koje se nalazi Odjel za proizvodnju zvučnih knjiga te brajčna tiskara i knjigovežnica. Fond knjižnice sastoji se od preko 5800 naslova zvučnih knjiga, knjiga na brajici i brajčnih nota te oko 5000 knjiga na crnom tisku koje ne spadaju u fond knjižnice i daju se na posudbu isključivo djeci korisnika.

Od Gradske knjižnice Samobor koja se nalazi na području Zagrebačke županije stigao je odgovor:

Kad bi se javila potreba, sigurno bi osnovali takav odjel (za slijepe i slabovidne osobe), odnosno, nabavili bi građu koja bi služila slijepima i slabovidnima. Kako se u dosadašnjem radu s tim nismo susreli s takvim upitima i potrebama, nismo ni djelovali u tom smjeru. Ali zapravo smo
*za.*⁵

Odgovor tajnika Udruge mr.sc. Gorana Denisa Tomaškovića na upit:

- 1. Udruga slijepih Zagreb broji 1202 člana (cca 920 iz Grada Zagreba i cca 280 iz Zagrebačke županije).*
- 2. Udruga najviše surađuje s Hrvatskom knjižnicom za slijepe dok sa ostalim knjižnicama ostvarujemo povremenu suradnju vezano za neka događanja u tim knjižnicama (predavanja i radionice). Ova povremena suradnja odnosi se i na pojedinačne upite nekih narodnih knjižnica vezano za opremanje knjižnica opremom za slijepe i slabovidne.*
- 3. Najveći dio naših članova koristi usluge Hrvatske knjižnice za slijepe (početkom 2013. 672 korisnika HKZS su članovi naše Udruge).*
- 4. S obzirom na razvoj tehnologije i pomagala za slijepe i slabovidne moguće je unaprijeđenje usluga za ovu populaciju. Ujedno te usluge u ostalim knjižnicama moraju biti popularizirane među slijepima. Isto tako valja voditi računa o pristupačnosti knjižnica koje nabave opremu ili koje imaju knjige prilagođene za slijepe i slabovidne osobe.*⁶

---

⁵ Citat iz e-maila, 17.5.2013.

⁶ Citat iz e-maila, 23.9.2013.

11.3.2. Krapinsko – zagorska županija

U više navrata bezuspješno sam pokušala stupiti u kontakt s Gradskom knjižnicom Krapina. Djelatnik Udruge slijepi Krapinsko – zagorske županije u telefonskom razgovoru rekao je da udruga broji oko 150 članova koji građu uglavnom posuđuju iz Hrvatske knjižnice za slijepe u Zagrebu i to najviše stariji korisnici. S krapinskom knjižnicom u prošlosti su imali suradnju u obliku radionica za educiranje korisnika za rad na kompjuterima sa zvučnim jedinicama koji su namijenjeni slijepim i slabovidnim osobama, ali je odaziv na radionice bio vrlo mali.⁷

11.3.3. Karlovačka županija

S knjižnicom Ivana Gorana Kovačića u Karlovcu također nisam uspjela stupiti u kontakt, ali u razgovoru s Udrugom slijepih Karlovačke županije saznala sam da postoji suradnja između udruge i knjižnice koja se uglavnom manifestira u edukaciji zaposlenika knjižnice za rad sa osobama s posebnim potrebama te zajedničkom nabavkom specijalnog kompjutera s govornom jedinicom i skenera. Od 110 članova Udruge većina ih knjige posuđuje iz Hrvatske knjižnice za slijepe u Zagrebu.⁸

11.3.4. Varaždinska županija

Iz gradske knjižnice i čitaonice „Matel Ožegović“ u Varaždinu na upit je odgovorila knjižničarka Kristina Bakulić:

„U našoj Knjižnici ne postoji poseban odjel s građom za slijepe i slabovidne iako imamo nekolicinu građe na brajici te nekoliko naslova romana za slabovidne osobe. Isto tako posjedujemo i audio knjige.

Naravno da u našem gradu postoji udruga koja okuplja slijepe i slabovidne osobe. Trenutno smo u pregovorima s tom udrugom za buduću suradnju. S obzirom na nedostatak prostora u našoj Knjižnici oblik suradnje temeljio bi se na nabavi i posudbi knjiga na brajici, te audioknjiga, računala za slabovidne osobe.“⁹

Iz Udruge slijepih Varaždinske županije odgovorili su kako za sad nemaju nikakav oblik suradnje s knjižnicom u Varaždinu ni s drugim knjižnicama na području županije. Članovi, kojih je u trenutku razgovora bilo 205 u Udruzi, sve potrebne knjige nabavljaju iz Hrvatske knjižnice za slijepe.¹⁰

---

⁷ Telefonski razgovor, 20.9.2013.

⁸ Telefonski razgovor, 23.9.2013.

⁹ Citat iz e-maila, 17.5.2013.

¹⁰ Telefonski razgovor, 23.9.2013.

11.3.5. Koprivničko – križevačka županija

Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ u Koprivnici jedna je od onih knjižnica o kojoj se uvijek govori u superlativima pa i njen rad na području knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe nije iznimka.

Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne pokrenuta je u suradnji s Udrugom slijepih Koprivničko-križevačke županije kao pilot projekt u Hrvatskoj zahvaljujući donaciji Europske unije u okviru Programa CARDS-a 2002. Usluga je implementirana u ponudu Knjižnice tijekom 2006. godine: formirana je posebna zbirka knjižnične građe s ukupno 365 jedinica (zvučnih knjiga na CD-ima i audio-kasetama, taktilnih slikovnica, taktilnih igračaka, knjiga o slijepima, knjiga na brajici, knjige na uvećanom tisku) te nabavljena specijalna oprema – pomagala za slijepe (računala s dodatnom opremom, brajev printer za ispis s računala, elektronička povećala za slabovidne, MP3 playeri za korištenje zvučnih knjiga u knjižnici, transporter za uspon po stubištu osoba s višestrukom invalidnošću, odnosno teško pokretnih osoba).

Ciljevi projekta su ravnopravna uključenost slijepih i slabovidnih osoba u lokalnu zajednicu i društvo u cjelini, kvalitetniji pristup izvorima znanja i informiranja u lokalnoj sredini, veća društvena podrška slijepim i slabovidnim osobama, te bolje razumijevanje zajednice za potrebe slijepih i slabovidnih.

Nakon završetka projekta i implementacije usluge u ponudu knjižnice, nastavljene su aktivnosti na održavanju i daljnjem razvoju usluge. Zahvaljujući donacijama koje je Udruga slijepih dobila na natječajima INE, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa te Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva održavaju se edukativno-animacijski programi za djecu, mlade i odrasle. Nabavu specijalne knjižnične građe osigurava Grad Koprivnica, Koprivničko-križevačka županija i Ministarstvo kulture RH.¹¹

Na poslani upit Dijana Sabolović – Krajina iz knjižnice „Fran Galović“ odgovara:

Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica implemetirala je 2006. godine u svoju ponudu uslugu za slijepe i slabovidne. Budući da smo osmislili koncept koji je od tada pa do danas kao primjer dobre prakse predstavljen na brojnim domaćim i međunarodnim stručnim skupovima, predlažemo da prvo konzultirate i pretražite postojeće tiskane i elektroničke izvore o našoj usluzi, koja je po mnogo čemu bila i jest pionirskog karaktera u Hrvatskoj, kao i izvore Komisije za osobe za posebne potrebe HKD-a.¹²

---

¹¹ Citat s mrežne stranice http://www.knjiznica-koprivnica.hr/usluga_za_slijepe_i_slabovidne.aspx

¹² Citat iz e-maila, 17.5.2013.

Udruga slijepih Koprivničko – križevačke županije je zadovoljna suradnjom s knjižnicom i partnerstvom proizašlim iz projekta. Udruga broji oko 250 članova koji dio svojih knjiga nabavlja iz Hrvatske knjižnice za slijepe, ali u manjoj mjeri od ostalih županija s obzirom da knjižnica „Fran Galović“ ima popriličan fond zvučnih knjiga koje nabavlja samostalno ili preuzima od zagrebačke knjižnice.¹³

11.3.6. Bjelovarsko – bilogorska županija

U telefonskom razgovoru tajnik Udruge slijepih Bjelovar izražava nezadovoljstvo količinom usluga za slijepe i slabovidne osobe kako u knjižnici tako i na području cijele županije.

Udruga broji 150 članova i ostvaruje djelomičnu suradnju s Narodnom knjižnicom “Petar Preradović” u Bjelovaru koja u svom fondu ima malen broj zvučnih knjiga te s područnom knjižnicom u Garešnici. Ostalu potrebnu literaturu članovi uglavnom nabavljaju iz Hrvatske knjižnice za slijepe.¹⁴

11.3.7. Primorsko – goranska županija

Na poslani upit Ljiljana Crnjar, voditeljica županijske matične službe odgovara:

- 1. Gradska knjižnica Rijeka u svom Ogranku Zamet ima uslugu za slijepe i slabovidne koja obuhvaća mogućnost korištenja opreme: elektroničko povećalo, računalo s govornom jedinicom i Daisy čitač zvučne građe. Tu smo opremu dobili od Ministarstva kulture RH. Osim opreme na raspolaganju je i skromna zbirka građe: knjige na Brailleovom pismu (2 primjerka knjižne građe za odrasle i 2 slikovnice za djecu, zvučne knjige - oko 80 jedinica građe, DVD ROM (edukativni DVD ROM za učenje znakovnog jezika za gluhoslijepe osobe), 7 jedinica*
- 2. U Rijeci djeluju 3 udruge koje okupljaju navedenu populaciju: Udruga slijepih PGZ, Udruga prijatelja bijelog štapa Homer i Udruga Sveta Lucija. Udruga slijepih PGZ ima najbrojnije članstvo i izuzetno je dobro opremljena računalnom opremom za slijepe, no ona, prema našim saznanjima ne okuplja slabovidne već samo slijepe, pa zapravo o broju slabovidnih nemamo podatak. Kad smo pokretali uslugu za slijepe i slabovidne kontaktirali smo sve tri udruge. Suradnja se očitovala u uspostavi komunikacije radi odgovora na pitanja koje usluge slijepi i slabovidni očekuju i trebaju, upućivanja na adrese i kontakte slijepih i slabovidnih, pomoći u distribuciji promidžbenog materijala o novim uslugama članovima udruga. Kasnije se ta suradnja nije nastavila u očekivanoj mjeri.*

---

¹³ Telefonski razgovor, 20.9.2013.

¹⁴ Telefonski razgovor, 24.9.2013.

3. *Unatoč promidžbi i informiranju o usluzi ona se ne koristi koliko smo očekivali.. Razlozi tome su: smještaj usluge u ogranku, izvan centra grada što su predstavnici Udruge slijepih ocijenili kao nedostatak, dobra opremljenost Udruge slijepih računalima i ostalom opremom što smanjuje potrebu za korištenjem opreme u samoj knjižnici, HZZO svakih nekoliko godina omogućuje slijepima nabavu nove opreme za kućnu upotrebu (DAISY čitač), Hrvatska knjižnica za slijepe koja ima daleko najveći izbor građe za slijepe dostavlja knjige na brajici i zvučne knjige poštom na kućnu adresu slijepih osoba što također smanjuje njihovu potrebu za odlaskom u knjižnicu. Osim toga, za korištenje računala i čitača Jaws potrebna je posebna edukacija koju provodi Hrvatski savez slijepih, te osobe ne može u korištenje uputiti djelatnik knjižnice. Povremeno se traži informacija o mogućnosti korištenja stolnog elektroničkog povećala od starije populacije, no do sada je sve uglavnom ostajalo na dobivenoj informaciji i prezentaciji.*¹⁵

Iz Udruge slijepih Primorsko – goranske županije stiže kratak odgovor kako ona broji 506 članova i kako članovi uglavnom nabavljaju građu iz Hrvatske knjižnice za slijepe.¹⁶

11.3.8. Ličko – senjska županija

Društvo slijepih i slabovidnih Ličko – senjske županije sa sjedištem u Otočcu broji oko 200 članova. S obzirom na vrlo slabu suradnju s knjižnicama na području županije, članovi svu potrebnu literaturu nabavljaju iz Hrvatske knjižnice za slijepe.¹⁷

11.3.9. Virovitičko – podravska županija

U svibnju 2010. godine u Gradskoj knjižnici i čitaonici Virovitica otvoren je kutak za slijepe i slabovidne osobe. U sklopu tog projekta, knjižnica je nabavila zvučne knjige, osigurala dva računala za rad te uspostavila suradnju s Udrugom slijepih i slabovidnih Virovitičko – podravske županije, a Lions Club Vereucha pomogao im je pri nabavi govornog programa i govorne jedinice koja omogućava slijepim osobama korištenje računala. Kutak je zamišljen kao mjesto gdje će se slijepe osobe moći predstaviti javnosti kroz svoje večeri, predstavljanja i druge aktivnosti.¹⁸

---

¹⁵ Citat iz e-maila, 17.9.2013.

¹⁶ Podatak iz e-maila, 18.9.2013.

¹⁷ Telefonski razgovor, 20.9.2013.

¹⁸ Izvor mrežna stranica: <http://knjiznicavirovitica.hr/ieNews/clanak.asp?ID=688>

Iako su u tom prostoru slijepe i slabovidne osobe pronašle svoje mjesto, većina od 223 člana Udruge slijepih Virovitičko – podravske županije svoju literaturu nabavlja uglavnom iz Hrvatske knjižnice za slijepe i s tom su opcijom izrazito zadovoljni.¹⁹

11.3.10. Požeško – slavonska županija

Mirjana Franculić, voditeljica Odjela za odrasle Gradske knjižnice i čitaonice Požega na upit je odgovorila:

Gradska knjižnica i čitaonica Požega posjeduje zbirku za slijepe i slabovidne. Sva građa za slijepe i slabovidne objedinjena je u Zbirku SSO. Zbirka SSO posjeduje 456 jedinica građe (zvučne knjige i slikovnice). Građa je izdvojena i u slobodnom pristupu dostupna svima. U gradu Požegi postoji Udruga za slijepe i slabovidne koja okuplja i brine o potrebitima a kao takva besplatno je učlanjena u našu knjižnicu. Suradnja Udruge i Gradske knjižnice i čitaonice Požega vrlo je dobra. Osim članova Udruge po gradu dolaze i pojedinačni korisnici s pratećom. Smatramo da spomenuta građa nije dovoljno iskorištena, vrlo je kvalitetna i naslovi su najčešće popularna beletristika, klasici i lektira; međutim zainteresiranost nije velika. Zvučne knjige mogu koristiti i mnogi drugi korisnici koji vole više slušati nego čitati.²⁰

S Udrugom slijepih Požeško – slavonske županije zbog netočnih brojeva telefona i e-mail adrese navedenih na mrežnoj stranici i na telefonskim informacijama nisam uspjela stupiti u kontakt, ali sudeći po riječima gospođe Franculić, suradnja je zadovoljavajuća.

11.3.11. Brodsko – posavska županija

Mirna Grubanović iz Gradske knjižnice Slavonski Brod na upit je odgovorila:

1. U Gradskoj knjižnici Slavonski Brod ne postoji odjel s građom za slijepe i slabovidne korisnike. Imamo dio opreme koji smo dobili od Ministarstva kulture (2008.), a smješten je u Studijskoj čitaonici:

- a) Jaws for Windows - programski paket*
- b) Govorna jedinica za hrvatski jezik - Wintalker Voice*
- c) Elektroničko povećalo MLX17SP*
- d) Claro software lightning - software za povećanje sadržaja*
- e) CD player za čitanje zvučnih knjiga u MP3 i Daisy 2.02 formatu (Victor classic)*

---

¹⁹ Telefonski razgovor, 23.9.2013.

²⁰ Citat iz e-maila, 17.5.2013.

2. *Slijepi i slabovidni korisnici nisu nam se obraćali. Neki korisnici, članovi Knjižnice traže knjige s krupnim slovima, neki možda čitaju s pomagalima s većim dioptrijama (naočale, povećalo).*

3. *U Slavonskom Brodu postoji godinama udruga koja okuplja slijepu i slabovidnu. Nisam posebno pratila rad te udruge, do sada nismo s njima surađivali.*

4. *Bilo bi lijepo u našem gradu imati odjel ili knjižnicu za slijepu i slabovidnu.*²¹

Potvrda o nepostojanju bilokakvog oblika suradnje s knjižnicom stigla je i iz Udruge slijepih Brodsko – posavske županije koja inače broji oko 160 članova. Knjige naručuju iz Zagreba te su s tom opcijom vrlo zadovoljni i do sad se ni jedan član nije žalio.²²

11.3.12. Zadarsko – kninska županija

Nada Radman iz Gradske knjižnice Zadar na upit je odgovorila:

1. *Gradska knjižnica Zadar nema zaseban odjel za slijepu i slabovidnu, već je građa koju posjeduje uklopljena u fond Odjela za odrasle korisnike i Dječjeg odjela.*

2. *Da, u takvim slučajevima smo korisnicima nudili postojeću građu.*

3. *U Zadru postoji Udruga slijepih i slabovidnih osoba, obratili smo im se za suradnju, ali nisu iskazali potrebu za organiziranom suradnjom. Svojevremeno smo imali i računalnu opremu za slijepu i slabovidnu osobu te smo ih pokušali animirati i preko Udruge i pojedinačno, međutim nije bilo odaziva. U tom smislu nuđena im je i usluga skeniranja knjiga i časopisa, za što također nisu pokazali interes.*

4. *U Zadru već postoje knjižnične usluge za slijepu i slabovidnu (Znanstvena knjižnica Zadar). Po iskustvu Gradske knjižnice Zadar zaključujemo da nema potrebe za odjelom za slijepu i slabovidnu.*²³

Također, jednak je upit poslan i Gradskoj knjižnici Biograd na Moru na koji je knjižničarka Tihana Jurišić odgovorila:

Nažalost, moram reći da su naši odgovori negativni, osim na posljednje pitanje jer smatram da svaki grad i svaka knjižnica (s naglaskom na gradske/narodne) trebaju imati odjel i građu namijenjenu ne samo slijepim i slabovidnim osobama, već svim osobama s invaliditetom. Naš premaleni i neadekvatan prostor nas koči u svakome pogledu, pa tako nemamo ni adekvatan ulaz u knjižnicu. Do sada nismo imali iskustva sa slijepim i slabovidnim korisnicima, ali

---

²¹ Citat iz e-maila, 21.5.2013.

²² Telefonski razgovor, 20.9.2013.

²³ Citata iz e-maila, 17.5.2013.

*ukoliko ćemo imati možemo ih jedino uputiti u Znanstvenu knjižnicu Zadar koja nudi građu i računalo namijenjeno slabovidnim i slijepim osobama.*²⁴

Gospođa Gordana Čizmin iz Udruge slijepih Zadarske županije rekla je kako s obzirom na postojanje zbirke za slijepe i slabovidne u Znanstvenoj knjižnici s kojim su surađivali na nekoliko projekata, s Gradskom knjižnicom u Zadru nemaju suradnju. Razlog tome je i, osim slabije obskrbljenosti, udaljenost. Udruga slijepih se nalazi na poluotoku dok se Gradska knjižnica nalazi na kopnenom dijelu grada pa je mnogim slijepim osobama nespretno ići do nje. Po njenoj procjeni 90% od preko 240 članova posuđuje knjige iz Hrvatske knjižnice za slijepe.²⁵

11.3.13. Osječko – baranjska županija

Voditeljica studijske čitaonice i Razvojne matične službe Ljiljana Krpeljević na upit je odgovorila:

Slijepi i slabovidni su naši korisnici. Na raspolaganju im je 213 jedinica građe, tj. zvučnih knjiga na hrvatskom i na engleskom jeziku. Osim toga u odjelu Mediateke nudi se velik broj glazbenih CD-a. Najčešće dolaze u pratnji. Često odaberu i tiskane knjige, koje im netko iz obitelji čita. Provodili smo radionice za slijepe i slabovidne osobe, posebice s djecom, a radi se i individualno sa slijepom djecom npr. knjižničar im čita priče ili vodi kroz igru igračkama u igraonici. Imali smo i slijepog studenta, kojem smo posuđivali građu za skeniranje ne bi li je mogao koristiti za pripremanje ispita na fakultetu.

U Osijeku djeluje Udruga slijepih Osječko-baranjske županije (koja je jako dobro organizirana) i svi njeni zainteresirani članovi (njih 50-ak) besplatno su učlanjeni u Knjižnicu i mogu koristiti sve knjižnične usluge.

*Potreba za uslugom postoji, prvenstveno kao mogućnost integracije slijepih osoba i njihov izlazak izvan udruga. Problem su najčešće arhitektonske barijere koje otežavaju pristup knjižnici osobama s invaliditetom.*²⁶

Također, kontaktirana je i Gradska knjižnica i čitaonica u Đakovu s obzirom da je to jedan od većih gradova na području županije iz koje je stigao odgovor:

Naša knjižnica nema odjel s građom za slijepe i slabovidne osobe. Imamo svega 3 knjige za slijepe. Jedini zahtjev koji se ticao zvučne građe za slijepe riješili smo putem međuknjižnične posudbe.

---

²⁴ Citata iz e-maila, 17.5.2013.

²⁵ Telefonski razgovor, 19.9.2013.

²⁶ Citat iz e-maila, 22.5.2013.

Đakovo ima Udrugu za slijepe i slabovidne koja ima broji 70 članova (polovina živi u Đakovu), ali nismo imali nikakve kontakte s njima (moramo priznati da smo to upravo sada otkrili putem interneta, naša sramota!). Budući da Udruga dobiva od grada vrlo malo novca, pretpostavljamo da bi im puno značio odjel za slijepe i slabovidne u knjižnici. Zadnjih mjesec dana imali smo tri korisnika koji su se raspitivali o građi za slijepe tako da se upravo dogovaramo s ravnateljem o kupnji takve građe. Nismo nudili nikakve usluge za slijepe niti surađivali s Udrugom, vjerojatno zato nije ni bilo upita u vezi s građom za slijepe. Imamo preko 4000 članova, od njih jednu slabovidnu osobu, prije 2 dana učlanjene prva slijepa osoba.²⁷

U telefonskom razgovoru predsjednik Udruge slijepih Osječko – baranjske županije rekao je kako Udruga broji 402 člana, kako postoji suradnja s osječkom knjižnicom, ali kako većina korisnika knjige nabavlja iz Hrvatske knjižnice za slijepe. Također, napomenuo je kako imaju iskustva s međuknjižničnom posudbom s knjižnicama iz inozemstva (Srbija, Mađarska...).²⁸

11.3.14. Šibensko – kninska županija

Knjižničarka Karmen Krnčević iz Službe stručne obrade Gradske knjižnice „Juraj Šižgorić“ u Šibeniku na upit je odgovorila:

Postoji (građa za slijepe i slabovidne) kao zbirka zvučnih knjiga s oko 300 jedinica građe, a čuvamo i 50-ak jedinica građe na brajici. Postoji udruga s kojom dobro surađujemo, uvijek su voljni odazvati se našem pozivu. Postoji potreba za zbirkom u svakom slučaju, za odjel bi bio potreban još jedan djelatnik. Uvijek postoji potreba za pružanjem usluga osobama koje ne mogu čitati standardni tisak, jer u svakom gradu postoje i disleksičari, i stariji koji ne mogu pratiti standardni tisak, ili makar jedna slijepa osoba koju treba privući u knjižnicu i ponuditi joj naše usluge.²⁹

Iz Udruge slijepih Šibensko – kninske županije stigao je odgovor:

Udruga ima 180 članova. Suradnja sa gradskom knjižnicom vrlo dobra-posudba knjiga u zvučnoj tehnici. Članovi knjige nabavljaju iz Gradske knjižnice u Šibeniku i Knjižnice za slijepe u Zagrebu.

Situacija za posudbu knjiga je zadovoljavajuća.³⁰

---

²⁷ Citat iz e-maila, 19.5.2013.

²⁸ Telefonski razgovor, 23.9.2013.

²⁹ Citat iz e-maila, 22.5.2013.

³⁰ Citat iz e-maila, 20.9.2013.

11.3.15. Vukovarsko –srijemska županija

Voditeljica nabave Gradske knjižnice Vukovar u telefonskom razgovoru objasnila je kako su djelatnici knjižnice u više navrata sudjelovali na različitim stručnim skupovima na temu knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama. Putem projekata Europske unije pokušavaju nabaviti što veći broj građe za slijepe i slabovidne korisnike, a također održavaju edukacije brajice i znakovnog jezika. Za sada se knjižničnim uslugama služe 2 slabovidna učenika. Za sad nije bilo opširnijih i većih upita na tu temu pa samim time ni potrebe za povećanjem fonda, ali su uvijek otvoreni prema novom.³¹

11.3.16. Splitsko – dalmatinska županija

Iz Gradske knjižnice „Marka Marulića“ nisam dobila nikakav odgovor ni e-mailom ni telefonskim putem. Sudeći prema njihovim mrežnim stranicama ne postoji nikakva zbirka za slijepe i slabovidne osobe unutar knjižnice. Odgovor je stigao iz druge knjižnice na području županije, od dr. sc. Marije Jović, ravnateljice Gradske knjižnice „Don Mihovil Pavlinović“ u Imotskom:

1. *Ne postoji, na žalost*
2. *Do sada nismo imali takvih iskustava. No da nam situacija naloži svakako bismo aktivirali cijelo osoblje za pomoć pri snalaženju u prostoru za takve osobe te bi im svakako nastojali pružiti najbolju moguću uslugu s onim što imamo.*
3. *Koliko ja znam ne postoji takva udruga u Imotskom*
4. *Uvijek treba misliti na potrebite. Svakako su takve ustanove potrebne. No prije otvaranja odjela u Knjižnici ili oformljavana bilo kakve udruge za slijepe treba provesti istraživanje koliko je slijepih osoba u gradu, koje bi željele koristiti usluge konkretno ove knjižnice. Nama se do sada nitko s takvim potrebama nikada nije obratio.*³²

U Županijskoj udruzi slijepih Split na upit su odgovorili:

1. *Naša udruga broji cca 520 članova. (Onaj cca stavljam zato što u udruzi imamo puno starih članova. Često se dogodi da član umre, a obitelj nas o tome ne obavijesti pa za smrt doznamo naknadno).*
2. *Po mojim saznanjima surađujemo samo sa knjižnicom HSS-a u Zagrebu. Pretpostavljam da naši slabovidni studenti surađuju sa Sveučilišnom knjižnicom u Splitu.*
3. *Naši članovi nabavljaju knjige iz knjižnice HSS-a u Zagrebu.*

---

³¹ Telefonski razgovor, 17.5.2013.

³² Citat iz e-maila, 17.5.2013.

4. Ne bih vam mogla odgovoriti na to pitanje³³.

11.3.17. Istarska županija

U ime Gradske knjižnice Pazin, kao predstavnika Istarske županije, na upit je odgovorila djelatnica knjižnice Iva Ciceran:

U našoj knjižnici ne postoji odjel s građom za slijepu i slabovidne korisnike. Također, čini mi se da u Pazinu ni nema potrebe za odjelom za slijepu i slabovidne. Nije mi ni poznato da u gradu djeluje neka udruga. U slučaju potrebe uvijek se može krenuti u izgradnju zbirke pa odjela. Imali smo par neformalnih upita o građi za slabovidne osobe te smo osobe usmjerili na Knjižnicu za slijepu u Zagrebu. Mi imamo svega 15-ak zvučnih knjiga u fondu. Također, osobe smo usmjerili na udrugu slijepih i slabovidnih Istarske županije - Cukrići.

S njima smo surađivali i prikupljali sredstva za njihovo izletišta na putopisnoj tribini koju smo organizirali.³⁴

Iz Gradske knjižnice „Matija Vlačić Ilirik“ u Rovinju (koji je jedan od većih gradova na području županije) stigao je kratak odgovor kako u knjižnici ne postoji građa za slijepu i slabovidne korisnike i kako do sad nisu imali upite od strane takve vrste korisnika. S udrugom slijepih na području županije surađuju i smatraju da postoji potreba za knjižničnim odjelom za slijepu i slabovidne osobe u Rovinju.³⁵

Udruga slijepih županije Istarske nije bila otvorena za suradnju na istraživanju.

11.3.18. Dubrovačko – neretvanska županija

Ravnateljica Narodne knjižnice Gad u Dubrovniku, dr. sc. Vesna Čučić na upit je odgovorila:

1. Ne postoji

2. Nismo

3. Postoji udruga slijepih i slabovidnih osoba i dobro rade, ali za bolje raditi treba više financijskih sredstava, koje udruga nema.

4. Može se razmišljati o tome.³⁶

Udruga Slijepih dubrovačko – neretvanske županije ima 150 članova među kojima je i jedna studentica koja studira u Zagrebu pa s njom imaju slab kontakt. Korisnici naručuju zvučne knjige iz Hrvatske knjižnice za slijepu u Zagrebu i vrlo su zadovoljni njihovom uslugom,

---

³³ Citat iz e-maila, 17.9.2013.

³⁴ Citat iz e-maila, 21.9.2013.

³⁵ Podatak iz e-maila, 22.5.2013.

³⁶ Citat iz e-maila, 17.5.2013.

pogotovo zvučnim časopisima „Žena“ i „HSS info“. S knjižnicama na području županije nemaju nikakvu suradnju.³⁷

11.3.19. Međimurska županija

Iz knjižnice „Nikola Zrinski“ u Čakovcu, kao županijske knjižnice Međimurske županije, na upit je odgovorila Dijana Kraljić:

1. Da – 248 jedinica građe.

3. Postoji udruga za slijepe i slabovidne s kojom kontinuirano surađujemo.

4. Da³⁸

Udruga slijepih Međimurske županije broji 97 članova koji u većini slučajeva zvučne knjige naručuju iz zagrebačke knjižnice. Postoji i određena vrsta suradnje s čakovečkom knjižnicom s kojom su zadovoljni.³⁹

---

³⁷ Telefonski razgovor, 20.9.2013.

³⁸ Citat iz e-maila.17.5.2013.

³⁹ Telefonski razgovor, 23.9.2013.

12. ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje dalo je očekivane rezultate, ali i tijekom provođenja pokazalo i aspekt koji nisam imala na pameti na početku provedbe. U razgovoru s djelatnicima više različitih knjižnica istaknuta je važnost suradnje lokalnih knjižnica i županijskih ili gradskih udruga slijepih i slabovidnih osoba i kreiranju i organizaciji usluga za takav tip korisnika sa specifičnim potrebama. U županiji i kojima postoji suradnja između knjižnica i udruga nudi se više vrsta usluga za slijepe osobe u obliku predavanja i radionica, ali i zajednička suradnja na različitim projektima kao i nabava kompjuterske opreme (kompjuter s govornom jedinicom, skener i slično).

Što se tiče pitanja centralizacije, odnosno decentralizacije knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe sve knjižnice imaju jednoglasan stav – u njihovoj županiji trebala bi postojati veća zbirka za slijepe i slabovidne sugrađane. Takav je odgovor očekivan iz razloga što je i samo poslanje knjižnica i svih knjižničara upravo približavanje knjige i čitanja svim skupinama društva i potpuna dostupnost informacija svim korisnicima bez obzira na rasu, vjeroispovijest, nacionalnost pa tako i na eventualni invaliditet.

No, detaljnija analiza stvarnih potreba korisnika pokazuje suprotno. Zbog dobre opskrbljenosti zagrebačke Knjižnice za slijepe i besplatne poštarine na građu za slijepe osobe, korisnici iz cijele Hrvatske naručuju knjige upravo tamo. Zadovoljni su opsegom građe i tim načinom posudbe. U mnogim knjižnicama postoji i građa i računala prilagođena slijepima, ali nema korisnika i uopće potrebe za takvom uslugom. Kao i u mnogim drugim segmentima bibliotekarstva, izdvaja se knjižnica u Koprivnici koja se zbog aktivnog kadra i uspješnih projekta financiranja uvijek spominje u superlativima. Ali i tamo je slučaj da usprkos postojanju zbirke građe za slijepe i slabovidne osobe dio korisnika i dalje naručuje iz Zagreba. Sve to navodi na zaključak kako knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe u Republici Hrvatskoj trebale biti centralizirane. Iako se to možda kosi s idejom mnogih knjižničara, praksa pokazuje da je bolje financijska sredstva uložiti u jednu centralnu knjižnicu koja bi onda opskrbljivala cijelu državu. Zbog besplatne poštarine korisnici ne bi bili zakinuti, a novac bi se usmjerio u samo jednu knjižnicu koja bi ga onda ulagala u povećanje svoga fonda i unaprjeđivanju kvalitete usluga koje nudi slijepim i slabovidnim korisnicima.

13. LITERATURA

- Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 49 (2006), str. 37-47.
- Dopuna IFLA-inog Manifesta. // IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
- Gradska knjižnica i čitaonica Virovitica. URL: <http://www.knjiznicavirovitica.hr/> (26.09.2013.)
- Hrvatska knjižnica za slijepe. URL: <http://www.hkzasl.hr/> (20.09.2013.)
- Hrvatski savez slijepih. URL: <http://www.savez-slijepih.hr/> (22.09.2013.)
- IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. // IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
- Irvall, B.; Skat Nielsen, G. Pristup knjižnicama za osobe s invaliditetom : lista za (samo)procjenu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.
- Knjižnica Koprivnica. URL: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/> (26.09.2013.)
- Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Sköld. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.
- Projekt Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne : program Europske unije CARDS 2002 Pružanje usluga neprofitnoga sektora u socijalnoj skrbi, zaštiti zdravlja, izvaninstitucionalnom odgoju i obrazovanju i zaštiti obitelji / [glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina]. Koprivnica : Udruga slijepih Koprivničko-križevačke županije : Knjižnica i čitaonica "Fran Galović", 2006.
- Sabolović- Krajina, D.; Vugrinec, Lj.; Petrić, D. Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici "Fran Galović" Koprivnica : od projekta do implementacije. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 52 (2010), str. 76-92.
- Tupek, A. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe : potrebe i mogućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 55 (2012), str. 124-132.
- Ujlaki, K., Strmečki, J. Obrazovanje i komunikacija u usluzi za slijepe i slabovidne osobe u Knjižnici i čitaonici "Fran Galović". // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 52 (2010), str. 93-104.
- World Health Organization. URL: <http://www.who.int/> (21.09.2013.)